

Slovenski Pravnik

Leto LVI.

Ljubljana, avgusta 1942-XX.

Štev. 7.—8.

Osnovni problemi reformne delniškega prava.

Dr. Kobè Božidar, sodniški pripravnik.

(Konec.)

IX. Zaščita pred zlorabo večinskega načela skupščine.

54. Osnovno demokratično načelo, namreč da si skupina delničarjev, ki ima v rokah večino družbinnega kapitala, pridobi odločilen vpliv v družbi, povzroči nujno zahtevo po zaščiti družbine manjšine, posameznega delničarja ter družbinnega podjetja, v čigar škodo lahko zlorablja skupščinska večina večinsko načelo. Zakonodavec mora torej rešiti opetovano omenjeni problem nasprotstva interesov kapital-ske večine in manjšine kakor tudi neupoštevanja načela, izvrševati članske pravice in zlasti glasovalno pravico v skladu z interesi kolektivnosti delničarjev in družbinnega podjetja. Vendar naletimo pri splošni in načelni izključitvi glasovalne pravice v primerih nasprotstva interesov posameznega delničarja z družbinimi interesi na izvestne težkoče. Vsak delničar ima namreč možnost, da stremi v družbinem poslovanju tudi za zadovoljitvijo svojih individualnih interesov. Te možnosti se delničar naravno v veliki meri poslužuje. Če torej delničar v konkretnem primeru zasleduje lastno korist, ki pa ni v skladu z družbinimi interesi, dobi tako stremljenje svoj pomen šele takrat, kadar so oškodovani drugi delničarji ali pa družba in njeno podjetje. Ali ne moreta tega preprečiti že pravica izpodbijati skupščinski sklep in odškodninska odgovornost onega, ki je v izvrševanju glasovalne pravice le-to zlorabil v škodo družbe? Proti izključitvi glasovalne pravice zaradi nasprotstva interesov se često navaja važen razlog, češ da se na ta način prepušča odločanje o važnih družbinih poslih kapitalski manjšini, ki utegne terorizirati večino. Res vodi omejitev glasovalne pravice v teh primerih lahko do izločitve vpliva velikega delničarja ali skupine velikih delničarjev, tako da je odločitev v rokah kapital-ske manjšine. Zamislimo si lahko primer, da se delniška družba A, ki poseduje večinski del delnic družbe B, želi spojiti z družbo B. Na skupščini družbe B je družbi A zabranjeno izvrševanje glasovalne pravice

na osnovi v njeni lastnini nahajajočih se delnic družbe B, tako da odloča o spojitvi kapitalaska manjšina družbe B. Ta vedno lahko prepreči spojitev, dasi je v družbinem interesu koristna, zlasti če gre za konkurenčno podjetje. Praktične potrebe zato zahtevajo, da odločitev o družbinih poslih ne preide na nevplivno manjšino.

Navedeni razlogi, kakor tudi možnost izigravanja, so privedli številne delniškopravne pisce¹⁶⁸ do odklonitve t. zv. generalne klavzule,¹⁶⁹ ki prepoveduje izvrševanje glasovalne pravice v poslih, ki so protivni družbinim interesom, a prinašajo delničarjem individualne koristi. Tudi „Aktiengesetz“ (§ 114/5) je omejil dosedanje določbe § 252/3 HGB ter odvzel delničarju glasovalno pravico le pri sklepanju o oprostitvi od obveznosti, kakor tudi pri sklepanju, ali naj se zoper njega uveljavlja nek zahtevek ali ne. Nevarnost zlorabnega izvrševanja glasovalne pravice naj bi bila zmanjšana spričo dalekosežne možnosti izpodbijanja sklepa skupščine (§ 197/2) ter odškodninske odgovornosti z vidika nasprotovanja dobrim šegam in običajem (§ 826 BGB).

Ko izhajamo iz načela čim večjega upoštevanja interesov kolektivnosti delničarjev ter družbinnega podjetja, potem je generalna klavzula, uveljavljena v § 270 ntz.¹⁷⁰ (prim. tudi čl. 507 it.), docela na mestu, zlasti ko vemo, da je na uspešnem poslovanju v družbinem interesu večkrat interesiran le manjši del osnovne glavnice, ne pa veliki delničarji, ki zasledujejo neredko le svoje osebne koristi.¹⁷¹ Vprašati se moramo vendarle, ali ni določba odveč, ko ustanavlja zakon široko pravico izpodbijanja sklepa skupščine tudi iz razloga, da nasprotuje sklep dobrim običajem v poslovnem življenju in more oškodovati družbine interese (§ 283/1 ntz.), kar dosedanje pravo ni poznalo, in sled-

¹⁶⁸ Goldschmidt, Grundfragen, 72; Gaillard, op. cit., 81 značilno karakterizira splošno izključitev glasovalne pravice zaradi nasprotstva interesov kot „généant, souvent inefficace et presque toujours dangereux.“

¹⁶⁹ Prim. franc. načrt Lesaché: „dans une assemblée les actionnaires dont l'intérêt est opposé à celui de la société ne peuvent, soit par eux-mêmes, soit par personnes interposées, prendre part au vote des résolutions dans lesquelles existe cette opposition d'intérêt.“

¹⁷⁰ „Delničar, ki bi imel bodisi za svoj bodisi za tuj račun pri določenem poslu interes, ki je nasproten družbinemu interesu, pa ve, da si ti interesi nasprotujejo, glede tega posla ne sme glasovati ne v svojem ne v tujem imenu, kakor tudi ne po zastopniku. Če ravna zoper to, odgovarja za škodo, ki bi jo družba od tega pretrpela, razen če dokaže, da je bila večina dosežena tudi brez njegovega glasu.“

¹⁷¹ Gl. Obrazložjenje k §§ 270, 271 ntz.

njič, ko poznamo tudi odškodninsko odgovornost zaradi zlorabe pravice (§ 1295/2 odz.). Domnevati moremo, da se je zakonodavec raje odločil za preventivni ukrep v obliki generalne klavzule ter vzel delničarju glasovalno pravico v špekulativnih poslih, zlasti ko celo inozemska judikatura (nemška, italijanska, francoska) na področju izpodbijanja sklepa skupščine z vidika nasprotovanja dobrim običajem v poslovnem življenju oziroma na osnovi načela o zlorabi pravice še do danes ni docela razjasnila spornega problema, marveč proglasila oškodovanje družbinih interesov le v izrazito jasnih primerih.¹⁷² Podobna je stvar z odškodninsko odgovornostjo zaradi zlorabe pravice spričo težko dokazljivega uveljavljanja na osnovi § 1295/2 odz.¹⁷³

35. V modernih delniških zakonih so do podrobnosti izvedena številna preventivna sredstva za zaščito interesov kapitalске manjšine s tzv. manjšinskimi pravicami, bodisi glede zastopstva v upravi in nadzorstvu, bodisi glede sklica skupščine, popolnjevanja dnevnega reda itd. Vse te pravice imajo zgolj ta smoter, da se prepreči poslovanje, ki bi moglo oškodovati interese družbe in njenega podjetja ter upravičene interese manjšine, kakor tudi posameznega delničarja. Toda eno izmed najučinkovitejših sredstev zaščite je uveljavljeno s široko pravico izpodbijanja skupščinskega sklepa, ki mora biti zagotovljena ne le družbini manjšini, nego vsakemu posameznemu delničarju v interesu vseh delničarjev in delniške družbe kot celote.

36. Razveljavitev skupščinskega sklepa zaradi zlorabe večinskega načela na škodo interesov družbine manjšine, družbe kot celote in njenega podjetja. Ko je zakonodavec

¹⁷² Prav iz tega razloga so določbe novega nemškega delniškega zakona (§ 114/5) močno grajali (J. Gierke, II, 245).

¹⁷³ Kakor je generalna klavzula povzročila mnogo ugovorov, tako je odvzem glasovalne pravice delničarju — članu uprave ali družbinemu nameščencu in delničarju, ki bi na kakršen koli drug način sodeloval pri kakem družbinem poslu, pri sklepanju o razrešnici uprave skorajda nesporen ter izveden v vseh novejših delniških zakonih (§ 271 mtz.; § 114/5 nem.; čl. 695/1 OR; čl. 307/3 it. glede odgovornosti upravnih organov). Važen razlog, da se z odvzemu glasovalne pravice prepusti odločanje o razrešnici kapitalski manjšini, ki je nerazpoložena do uprave z večinskim zaledjem, in pa možnost izigravanja sta francosko judikaturu privedla do priznanja glasovalne pravice celo v tem primeru (David, *Protection des minorités dans les sociétés par actions*, 1929, 69). Ob poudarjanju in uveljavljanju kolektivistične tendence je tudi izločitev članov uprave od odločanja o lastni razrešnici pravilna ter docela na mestu.

ustanovil gospodstvo večine kot osnovno delniškopravno načelo, je nedvomno ravnal v prepričanju, da bo vsak delničar podvrget svojo voljo in svoje individualne interese skupnim interesom delničarjev, kakor tudi interesom družbe, kar naj bi ustrezalo tudi interesom vsakega posameznega delničarja. Izhajal je pri tem iz osnove, da služi vse to, kar večina sklene, praviloma najboljše procvitu družbe in njenega podjetja. Če torej družbino večino vodi le skrb za čim večji gospodarski uspeh družbinega podjetja, ravna docela takó. kakor je zakonodavec pričakoval, čeprav bi bili pri tem morda interesi posameznih delničarjev zastopavljeni.

Že v dosedanjih izvajanjih smo spoznali veliko nevarnost, zlasti v današnjem kapitalističnem svetu gospodarskih koncentracij (v obliki sindikatov, trustov, kartelov in koncernov), da namreč kapitalska večina ne izhaja iz načela, zasledovati interese družbe in njenega podjetja, nego skuša žrtvovati s k u p n e družbine interese posebnim interesom večine delničarjev, največkrat peščice finančnih mogotcev, ki jim je edini cilj, združiti pod svojo kontrolo čim več delniških podjetij ter monopolizirati vse gospodarstvo. Zlorabo večinskega načela v očitno škodo družbe in celokupnosti delničarjev si najlažje predočimo z nekaterimi tipičnimi primeri. Zamislimo si dvoje delniških družb, v katerih so v večjem delu isti delničarji. Skupščina družbe A sklene z večino glasov, da se družbina imovina proda družbi B znatno izpod prave vrednosti. Večina delničarjev družbe A pridobi s tem mnogo več kot delničar v družbi B, nego izgubi v svojstvu delničarja družbe A. Oškodovani so pa oni delničarji, ki so v družbi A, ne pa v družbi B. Drugi primer: skupščina družbe A sklene z večino glasov (tudi lahko s kvalificirano) spojitev z družbo B, kjer ima „oblasti“ ista večina delničarjev, v veliko škodo podjetja družbe A, ki je dosedaj kot samostojno konkurenčno podjetje izbornoupevalo v korist vseh delničarjev in družbe. — Člani uprave so v škodo družbe sklenili nek posel ter naj bi nasproti družbi odškodninsko odgovarjali. Kljub temu jim skupščinska večina podeli razrešnico in se s tem odpove odškodninskim zahtevkom v škodo družbe. — Člani uprave in nadzorstva razpolagajo z večino delniškega kapitala bodisi sami bodisi skupno z delničarji, katerih zaupniki so. V nasprotju z dejanskim finančnim stanjem družbe, kakor tudi v nasprotju z njih stvarnim delom si preskrbe preko skupščinske večine prekomerne dohodke. Sličen je primer, ko skupščinska večina določi s sklepom razdelitev preko-

merne dividende v očitnem nasprotju z dejanskim stanjem pridobitnega uspeha v škodo družbe.

Razumljivo je torej, da je problem zlorabe večinskega načela v skupščini zbranih delničarjev zbudil veliko pozornost delniškopravne literature in judikature, zlasti ko dosedanje določbe delniških zakonov problema niso nihi načele, kaj šele pozitivno rešile.

a) Predvsem velja to za naše pozitivno pravo, v katerem o izpodbijanju skupščinskega sklepa ni sledu. Pičla sodna praksa priznava vendarle delničarjem pravico, da z ugotovitevno tožbo (v smislu § 323 cpp.) izpodbijajo sklepe skupščine, s katerimi so na njih škodo prekršeni zakon ali družbina pravila.¹⁷⁴ Tožbo na razveljavitev skupščinskega sklepa z vidika zlorabe večinskega načela v škodo družbinih interesov oziroma z vidika nasprotovanja dobrim šegam in običajem starejša sodna praksa na področju veljave Tz-a ne priznava,¹⁷⁵ pač pa jo priznava novejša avstrijska sodna praksa.¹⁷⁶ Kljub temu, da v naši sodni praksi ni takih primerov, ne smemo iz tega zaključiti, da problem na osnovi našega pozitivnega prava ni rešljiv. Prav tako, kot je nemška judikatura poiskala rešitev na osnovi nasprotovanja dobrim šegam in običajem v poslovnem življenju, kakor tudi na osnovi prepovedi zlorabe pravic na škodo drugega, ustanovljene v BGB, najdemo tudi v odz. določbe, ki nam kažejo, da je problem zlorabe večinske oblasti rešljiv zadovoljivo tudi po našem pozitivnem pravu. Opozorim naj le na določbe §§ 863/2, 914, 879 in zlasti § 19, kakor tudi § 1295/2 odz. glede odškodninske odgovornosti iz ravnanja proti dobrim šegam in običajem in iz zlorabe pravice. Delničarji, ki so zaradi sklepa egoistične večine oškodovani, lahko tožijo na povrnitev škode iz § 1295/2 odz. one večinske delničarje, ki so škodo namenoma povzročili na način, ki greši zoper „dobre šege“ oziroma pri izvrševanju glasovalne pravice imeli očiten namen, oškodovati interese družbine manjšine. Kadar bi bili oškodovani tudi družbini interesi, odgovarja slednjič delničar neposredno sami družbi za zlorabo svoje glasovalne pravice. Toda na osnovi navedenih določb je možna tudi tožba na razveljavitev skupščinskega

¹⁷⁴ Škerlj, Poništavanje odluka skupštine po zakonu o pri vrednim zadrugama, Arhiv za pravne i društvene nauke, 1939 (knj. XXXIX), 9; Staub-Pisko k čl. 224. Tudi srbski zakon o delniških družbah (1896) ne omenja izpodbijanja sklepa skupščine s tožbo. Praksa je dovolila le pritožbo na ministrstvo trgovine in industrije, toda tudi proti sklepom skupščine zaradi zlorabe večinskega načela; prim. Zebić, Akcijsko pravo, 1928, 96, 97. Izpodbijanje skupščinskega sklepa pozna sicer zakon o družbi z. o. z., toda v glavnem le za sklepe, s katerimi so prekršene prisilne določbe zakona (§ 41 št. 2.). Prim. tudi § 174 hrvatskega trgovinskega zakona, ki priznava vsakemu delničarju tožbo, kadar se s sklepom prekršijo zakon (ne samo trgovinski, nego tudi odz., kakor tudi običajno pravo) in družbina pravila. Docela irelevantno je, ali je sklep za delničarje škodljiv ali ne. (Prim. Stražnický, Trgovački zakon, 1918, k § 174, odločba 6).

¹⁷⁵ Demelius, Das allgemeine Handelsgesetzbuch, 1937, k čl. 224, odl. 1. maj 1900.

¹⁷⁶ „Anfechtung ist nur zulässig wegen Verletzung der Satzungen, des Gesetzes, der guten Sitten oder wegen schweren Verstosses gegen die Verkehrssitte“; Demelius, k čl. 224, odl. 16. oktobra 1934, pač pod vplivom nemške judikature.

sklepa,¹⁷⁷ kadar ne bi bil v skladu z interesi vseh delničarjev in družbe, ampak bi nasprotno oškodoval tako interese družbe kakor delničarjev. V tem moramo videti tipičen primer nasprotovanja „dobrim šegam in običajem v poslovnem življenju“, zlasti ko se protivi osnovnemu načelu delniškega prava — enakosti delničarjev. Če imamo pred očmi dejansko poslovanje delniških družb, kjer povprečni delničar spričo pomanjkljive publicitete ter kontrolne funkcije in še bolj spričo svojega nezanimanja za družbine posle ne more točno presoditi koristnosti ali nekoristnosti družbinnega poslovanja in skupščinskih sklepov, s katerimi skušajo uveljaviti svoje interese veliki delničarji, nam postane razumljivo, da se sodna praksa ni razvila. Saj je anonimnost družbinnega poslovanja še izrazitejša od anonimnosti samih delničarjev. Zloraba večinskega načela se pokaže šele v dalekosežnih gospodarskih in finančnih poslih in njih posledicah, kakor nazorno kažejo primeri iz nemške, francoske in italijanske judikature.

b) Spričo velikega razvoja delniških podjetij v Nemčiji, kot industrijsko visoko razviti državi, je razumljiv tudi veliki razvoj nemške judikature na področju delniškega prava. Posebno problem zlorabe večinske oblasti je vzbudil mnogo pozornosti, saj nemški HGB razen omejitve glasovalne pravice zaradi nasprotovanja interesov v posameznih, za družbo sklenjenih poslih (§ 252/3), ni poznal izpodbijanja sklepov skupščine tudi v primerih, kjer so oškodovani interesi delničarjev in družbe, ker je § 271 HGB priznaval le izpodbijanje sklepa zaradi prekršitve zakona in družbinih pravil. Zloraba glasovalne pravice s strani egoistično usmerjene kapitalske večine je zato našla svojo mejo spričo pomanjkljive določbe § 252/3 HGB edinole v „nasprotovanju proti dobrim šegam v poslovnem življenju“ (§§ 158, 826 BGB), v upoštevanju načela „o dobri veri in poštenju“ pri izvrševanju pravnih poslov (§§ 157, 242 BGB) in slednjič v zlorabi pravice (§ 226: „Die Ausübung eines Rechtes ist unzulässig, wenn sie nur den Zweck haben kann, einem anderen Schaden zuzufügen“). Nemško vrhovno sodišče je v glavnem stalo na stališču, da zasledovanje individualnih nedružbinih interesov samo po sebi še ne nasprotuje dobrim šegam in običajem v poslovnem življenju, marveč morajo biti oškodovani konkretni interesi delničarjev ali kapitalske manjšine. Predpostavlja se, da družbina večina ne ravna v interesu družbe.¹⁷⁸ Izpodbujen je tudi sklep, s katerim je oškodovana sama

¹⁷⁷ Sporno je, ali je izpodbijanje skupščinskega sklepa možno tudi na osnovi § 1295/2 (ev. v zvezi s § 1323) odz., čeprav se je nemška judikatura oprla tudi na § 826 BGB („Wer in einer gegen die guten Sitten verstossender Weise einem anderen vorsätzlich Schaden zufügt, ist dem anderen zum Ersatze des Schadens verpflichtet“). Tudi Klang, k § 1295/2 poudarja: „dass dort ein Verhalten gegen die guten Sitten vorliege, wo der Egoismus des Einzelnen mit dem der Gesellschaft in Widerspruch trete“. Tipičen primer zlorabe večinske oblasti kakor tudi zlorabe upravnih in nadzornih funkcij nam nudijo zanimive pravde IV a P 878/39 okrajnega sodišča in I Po 197/39, II Po 13/40 okrožnega sodišča v Ljubljani. Med drugim uveljavlja tožeča stranka (v prvi 151 zadružnikov) svoje pravice tudi na osnovi § 19 odz. K sreči je prišlo do poravnave.

¹⁷⁸ Hueck, Sittenwidrigkeit von Generalversammlungsbeschlüssen der AG und die Rechtssprechung des Reichsgerichts (Die Reichsgerichtspraxis im deutschen Rechtsleben, IV, 1929, 167); zlasti odl. RG 112, 14; Wieland, II, 206. — Poleg izpodbijanja skupščinskega sklepa se priznava odškodninska odgovornost iz zlorabe glasovalne pravice na podlagi § 826 BGB.

delniška družba kot taka in sicer celo v primeru, ko kapitalaska večina izglasuje sklep, škodljiv družbi in delničarjem, toda v korist drugemu podjetju, kjer ima ista večina delničarjev mnogo večji interes (RG 57, 202).

c) Italijanska in francoska judikatura kakor tudi delniškopravna literatura sta prišli do docela podobnih zaključkov, čeprav je njih argumentacija drugačna. Rešitev problema iščeta v načelu, da je glasovalna pravica delničarju podeljena izključno v družbinem interesu. Zato je izpodbojen vsak sklep, ki ga kapitalaska večina ne stori v interesu družbe in celokupnosti vseh delničarjev. Zagovorniki te teorije, imenovane v italijanski doktrini „teoria dell'eccesso di potere“¹⁷⁹ so našli rešitev problema v upravnem pravu. Kakor poznamo v upravnem pravu izvrševanje oblasti po pristojnem upravnem organu in v skladu z zakonitimi določbami, toda ne v javnem interesu, tako gre tudi na področju delniškega prava za tipičen primer „prekoračenja oblasti“, kadar skupščinska večina ne izglasuje sklepa v interesu družbe, nego v namenu, da se okoristijo oni delničarji, ki razpolagajo z večino glasov, potrebnih za odobritev skupščinskega sklepa. Skupščinski sklep, ki ne nasprotuje niti zakonu niti družbinim pravilom (čl. 163 co), je izpodbojen samo zaradi dejstva, ker se z njim zasledujejo le egoistični in protidružbeni interesi s strani družbine večine. Na osnovi te teorije o zlorabi oblasti naj bi imel sodnik tudi možnost, da ne presoja samo zakonitosti sklepa, nego se spusti tudi v presojo koristnosti ali nekoristnosti v družbinem interesu (controllo di merito). Podobno rešitev vidimo v francoski literaturi in judikaturi. Tu je iz upravnega prava prevzeta „théorie du détournement de pouvoir“,¹⁸⁰ logična posledica splošnega nauka o zlorabi pravice („abus des droits“). Vsaka pravica ima svoje meje. To velja za vse pravice; prav posebno vendar za pravice večine v delniških družbah. Delničarju je v družbinem interesu podeljena glasovalna pravica. Zato ni nevezana pravica, nego pravica zvezana s funkcijo: „droit-fonction“. Večinske pravice v skupščini zbranih delničarjev obstoje v interesu družbe in njenega podjetja. V tem je podana osnova za izpodbijanje sklepa skupščine, s katerim se zasledujejo le individualni interesi večinskih delničarjev. Ta rešitev je še sprejemljivejša pri onih piscih, ki izhajajo iz institucionalnega značaja delniške družbe.¹⁸¹ Posamez-

¹⁷⁹ Carnelutti, *Eccesso di potere nelle deliberazioni dell'assemblea delle anonime*, RDC, 1926, I, 176; proti Lordi, *Il così detto eccesso di potere nelle società anonime*, RDC, 1937, I, 131; Goldschmidt, *Recenti tendenze*, op. cit., 127, 159; Donati, *L'invalidità*, op. cit., 185 sl.

¹⁸⁰ David, *La Protection des minorités dans les sociétés par actions*, 1929, 41, 45, 46.

¹⁸¹ „Telle est la solution à laquelle conduit la théorie du détournement de pouvoir: la majorité ne doit prendre de résolutions que dans l'intérêt social; une délibération, par cela seul qu'elle n'est pas conforme à cet intérêt, est illicite, sauf à préciser ultérieurement les sanctions qui s'attachent à ce caractère. L'application de cette théorie au droit des sociétés paraît d'autant plus légitime qu'on a bien souvent fait ressortir le caractère administratif et institutionnel de toutes les sociétés par actions“. David, 51. Percerou, *Sur le régime juridique des sociétés par actions au point de vue du vote privilégié et de la protection des minorités*, Ann., 1932, 213 smatra, da je ta teorija nezadostna. Delničar ne zlorablja samo svoje pravice, marveč postopa „brez pravice“ kot mandatar, kadar izvrši naročeni posel v korist nekega drugega, ne pa mandanta.

nemu delničarju se poleg izpodbojne tožbe priznava tudi odškodninska tožba proti onim, ki so v njegovo škodo zlorabili glasovalno pravico (na osnovi čl. 1382 code civile). Zloraba pravice je osnova za izpodbijanje sklepa skupščine, protivnega družbinim interesom, tudi v švicarski judikaturi (z uporabo čl. 2 ZGB).

d) V anglo-amerikanskem delniškopravnem sistemu je večinska oblast v skupščini zbranih delničarjev omejena po t. zv. *ultra vires* teoriji. Skupščinski sklep, ki nasprotuje družbinemu smotru, izraženemu v ustanovnem aktu („memorandum“) in s katerim kapitalna večina dolozno uveljavlja individualne interese na škodo manjšine, je ničen. Vsak delničar ima individualno pravico, da uveljavlja pred sodiščem ničnost takega skupščinskega sklepa.¹⁸²

Za pravilno rešitev tako važnega vprašanja, kakor nam ga predstavlja zaščita interesov družbe in njenega podjetja ter družbine manjšine, nam zadostuje, če se povrnemo na prejšnja izvajanja o zaščiti interesa podjetja. Gospodarski razvoj sam narekuje čim večje upoštevanje in razširjenje zamisli skupnosti v delniški družbi. Dolžnost zakonodavca-reformatorja je, da postavi v zakon določbe, ki naj sankcionirajo izvrševanje delničarjevih pravic v interesu družbinega kolektiva in družbinega podjetja. Egoističnemu interesu delničarja mora biti postavljen nasproti predvsem obči interes podjetja kot važnega faktorja narodnega gospodarstva.

Ne da bi videli v glasovalni pravici neko oblast, podeljeno delničarju v interesu delniške družbe in njenega podjetja ter po tem interesu tudi omejeno, ali primerjali delničarja z upravnim organom in slednjič z organom upravnega prava, moramo ugotoviti, da izvrševanje nobene pravice ni neomejeno. Osnova vsega našega problema obstoji torej v splošnem nauku o zlorabi pravice.¹⁸³ Načelo o zlorabi pravice, uveljavljeno v državljanskem pravu, je prvi korak socialne reforme, katere krajna

¹⁸² Smith, A summary of the law of companies, 1929, 50, 51; Ardigò, op. cit., 231 sl.; Schmey, Aktuelle Probleme des Amerikanischen Aktienrechts, ZHR, 96, 189. Prim. tudi Schlink, Die *ultra vires* Lehre im englischen Privatrecht, 1935.

¹⁸³ Ripert, La règle morale dans les obligations civiles, 1925, 151; Marković, La théorie de l'abus des droits en droit comparé, 1936. Načelo o zlorabi pravice je uveljavljeno v predhodnem načrtu jsl. drž. zak. § 9: „Svako treba, da vrši svoja prava i ispunjava svoje dužnosti tako, kako zahteva poverenje i poštenje. S toga, naročito nije dopušteno vršiti svoje pravo jedino u cilju, da se drugome kome nanese šteta“; § 1242/2: „I onaj, ko namerno nanese štetu načinom, koji je protivan dobrim običajima ili propisu § 9, odgovoran je za to“. S tem bi bilo rešeno tudi sporno vprašanje § 1295/2 odz., namreč ali prepoved zlorabe pravice povzroča samo odškodninsko odgovornost, ali pa ima širše posledice (ev. n. pr. izpodbojnost skupščinskega sklepa). Določbe so povzete po že omenjenih §§ 226, 826 BGB in čl. 2 švic. ZGB.

točka je kolektivizem¹⁸⁴ kot zamisel utemeljenosti vsake pravice le v skupnem interesu.

S poudarjanjem kolektivistične in transpersonalistične tendence je v modernem delniškem pravu rešen problem zaščite kapitalske manjšine, kakor tudi družbe same in njenega podjetja ravno glede najvažnejšega in najučinkovitejšega zaščitnega sredstva: izpodbijanja skupščinskega sklepa, čeprav moderni delniški zakoni načelno ne izhajajo od ideje podjetja kot takega v sklopu narodnega gospodarstva. Pravo osnovo ogromne večine zakonskih odredb današnjega delniškega prava tvori zasebno pravna narava družbene pogodbe.

Ce torej skupščinski sklep, izglasovan s strani egoistične večine („nasprotuje dobrim običajem v poslovnem življenju“), posega v interese družbe in kolektivnosti delničarjev ter oškoduje ali vsaj ogroža¹⁸⁵ konkretne interese, ima vsak delničar (kakor tudi posamezni upravni in nadzorni organi, ako bi z izvršitvijo sklepa postali kazensko ali odškodninsko odgovorni) pravico, da s tožbo zahteva razveljavitev (§§ 283, 284/4 ntz.; čl. 76 polj. zak.; čl. 307/2 it.; § 197/2 nem.: „dass ein Aktionär vorsätzlich gesellschaftsfremde Sonder Vorteile zu erlangen suchte“ —).¹⁸⁶ Izpodbijanje skupščin-

¹⁸⁴ Prim. § 1 državlanskega zakonika za RSFSR z dne 11. novembra 1922: „Zasebne pravice uživajo polno zakonsko zaščito z izjemo onih primerov, v katerih so v nasprotju z njih socialnim in gospodarskim smotrom.“ Določba velja prav tako za d. d., urejene v istem zakoniku (§§ 322—366) in kasneje s samostojnim reglementom z dne 17. avgusta 1927. — Spričo posebnega značaja tega gospodarstva odpade v delniških družbah borba kapitalske večine z manjšino; le-ta je nujno povezana ali z velikim številom delničarjev ali pa z obstojem velikih finančnih in industrijskih skupin, ki se bore za oblast v družbi. Zato zakonodavec ni polagal mnogo važnosti na zaščito manjšin, pač je ustanovil v čl. 84 tožbo za izpodbijanje skupščinskega sklepa, ki posega v osnovne pravice delničarjev. Zanimivo pa je, da sta tudi sovjetska literatura in judikatura razvili teorijo „ultra-vires“. Načrtno gospodarstvo je nujno povezano z neposrednim vplivom države na gospodarsko-produkcijsko dejavnost posameznih podjetij. Poslovanje podjetij, ki presega okvir namenjenega jim smotra v načrtnem gospodarstvu in ki ni v skladu z nalogami, vsebovanimi v statutih, je nično prav tako, kakor smo videli v anglo-amerikanskem sistemu primer glede skupščinskega sklepa. Gl. zanimivo razpravo Landkov, Die ultra-vires Geschäfte der Erwerbszwecke verfolgenden juristischen Personen in der Sovietunion, Zeitschrift für Ostrecht, 1927, 704.

¹⁸⁵ Obrazloženje k § 289 ntz.

¹⁸⁶ Nemški zakon, ki razlikuje med ničnostjo in izpodbijnostjo, smatra za ničen vsak sklep, ki po svoji vsebini nasprotuje dobrim običajem v poslovnem življenju (§ 195/4).

skega sklepa je najboljše orožje za zaščito manjšine, kakor tudi družbe, toda preprečiti je treba z druge strani, da delničar svoje pravice ne zlorabi v svojo izključno korist ter v škodo družbinih interesov. Odškodninsko so zato odgovorni oni tožilci, ki so zlonamerno ali iz velike nemarnosti vložili neutemeljeno tožbo (§ 287/3 ntz.; § 200/2 nem.). Zaščita obćih javnih interesov je uveljavljena z določbo § 288 ntz., ki daje javnemu oblastvu možnost izpodbijati skupščinski sklep, kadar so s tem prekršene prisilne določbe zakona. Navedene določbe bistveno izboljšujejo dosedanjo pomanjkljivo ureditev tako važnega vprašanja, ki je povzročilo toliko sporov in teorij v delniškopravni literaturi. Velika novost in napredek je za našo pravno ureditev, ki tožbe iz navedenih razlogov sploh ne pozna, judikatura se pa niti v najmanjši meri ni razvila. Najvažnejša ugotovitev obstoji slednjič v tem, da je naš zakonodavec dejansko morda v mnogo večji meri upošteval gospodarski razvoj ter elementu kolektivizma vsaj v navedenih določbah namenil ono važnost, ki jo zasluži v interesu kolektivnosti delničarjev ter družbinega podjetja v narodnogospodarski funkciji.

Spoznali smo, da odgovarjajo že na osnovi sedanje pravne ureditve delničarji, ki zlorabijo svojo glasovalno pravico, s pogoji § 1295/2 odz. za vso povzročeno škodo. Dolžnost povrniti škodo izhaja iz načela učinkovite zaščite družbinih interesov kakor tudi interesov sodelničarjev, s katerimi jih veže medsebojno zaupanje in zvestoba. Vendar odškodninska odgovornost na osnovi samega § 1295/2, ki zahteva tudi stroge pogoje, ni zadostna. Z določbo § 398 ntz. glede odgovornosti za vsakršno zlorabo vpliva, kakor tudi z določbo že omenjenega § 270, je rešeno tudi to vprašanje.¹⁸⁷ Zakonodavec v ustanovitvi odškodninske odgovornosti iz zlorabe glasovalne pravice ni videl možnosti, da bi se iz tega razloga delničarji ne udeleževali skupšćin ter se še manj kot doslej zanimali za družbino poslovanje. Tudi ni verjetno, da bi se v glasovanje vnesla neka negotovost. Nasprotno, grožnja z odškodninsko odgovornostjo bo delničarje odvrnila od zasledovanja izključno svojih osebnih koristi ter jim pokazala pot medsebojne zvestobe in zaupanja. Zato v ntz. odškodninska odgovornost iz zlorabe glasovalne pravice ni izključena; nasprotno jo nemški zakonodavec izrečno izključuje (§ 101/7), ker hoće sankcionirati popolno svobodo glasovanja (pač velja še vedno § 826 EGB). Zadostovala naj bi le tožba za razveljavitev skupščinskega sklepa.

X. Odgovornost.

37. Dosedanja izvajanja bi bila nezadostna, če se ne bi vsaj bežno dotaknili vprašanja odgovornosti organov, kakor

¹⁸⁷ Če delničar proda delniški družbi svoje zasebno podjetje po izredno visoki ceni ter je zadeven skupščinski sklep izglasovan s pomoćjo njegovih glasov, postane odškodninsko odgovoren na osnovi § 270 ntz. Toda zakon gre še dalje: ustanavlja namreć tudi dalekosežno kazensko odgovornost za zlorabe pri glasovanju (§ 407).

tudi vseh oseb, ki zlorablajo svoj vpliv v škodo interesov delničarjev in družbinega podjetja. Kakor smo že poudarili, je problem odgovornosti v delniških družbah bolj sekundarne narave, kajti naloga zakonodavca je v prvi vrsti, da s preventivnimi sredstvi, zlasti z učinkovito kontrolo, prepreči oškodovanje družbe in posameznega delničarja. Ker vemo, da tudi najskrbneje izbrana preventivna sredstva z učinkovitim in neodvisnim nadzorstvom ne morejo uspešno preprečiti zlorab in izigravanja zakonskih določb, zato je moderni zakonodavec polagal veliko važnost na odgovornost, ki v dosedanjih zakonih ni zadoščala.¹⁸⁸ V tem pogledu mimogrede omenim vzorne določbe o civilni in kazenski¹⁸⁹ odgovornosti, ustanovljene v ntz. (§§ 389—404; 405—414) in zlasti zenačenje vodilnih nameščencev z upravnimi organi (§ 396), odgovornost za ravnanje po nalogu (§ 398).

Odškodninsko odgovornost uveljavlja predvsem družba in v primeru neposredne škode tudi vsak delničar (ter upnik — § 401/9). Ker so upravni in nadzorni organi (z vodilnimi nameščenci) dejanski predstavniki kapitalске večine, ki jih je tudi postavila, zato je prav verjetno, da večina ne bo vselej uveljavljala odškodnine, marveč nasprotno celo izglasovala razrešnico. Zato daje zakon posameznemu delničarju individualno in subsidarno tožbo s pogojem, da se ji ne odreče bodisi z glasovanjem za razrešnico bodisi o tem, da se tožba ne vloži (§ 401/3, 4). Zlonarmerno ali iz velike nemarnosti vložene tožbe povzročé solidarno odgovornost za škodo (§ 401/6). Kar se tiče razrešnice, je opozoriti na določbo § 402 ntz., ki podrobno ureja vprašanje, kdaj mora izgubiti absolutno dejstvo spričo identičnosti interesov organov in družbine večine. Predvsem razrešnica ne sme opraščati odgovornosti za neposredno storjeno škodo (razen v primeru sokrivde), niti ne

¹⁸⁸ Čitalca napotujem na referat Škerljaja, O odgovornosti organa akcionarskih društava, na III. kongresu pravnikov 1927 (Spomenica, str. 19), kakor tudi na referate VII. kongresa 1935, ki je obširno pretresal vprašanje kazenske odgovornosti (Spomenica, str. 151: Krivično pravna odgovornost organa i činovnika novčanih zavoda). Prim. tudi Obrazložjenje k sedmemu oddelku tretjega poglavja o odgovornosti.

¹⁸⁹ Tudi v kz. imamo celo vrsto določb, ki so namenjene proti brezvestnim organom delniških družb (prim. zlasti §§ 356, 369).

za dolus; v primeru velike nemarnosti pač, toda če je v sklepu izrečno omenjeno.¹⁹⁰

Zaključek.

38. Iz vse dosedanje reforme delniškega prava, ki je v okviru obstoječega gospodarskega sistema na osnovi najmodernejših izsledkov delniškopravne literature in judikature skušala odpraviti vzroke nastanka diktature neodgovornih upravnih organov (in ravnateljev) brez učinkovite in neodvisne kontrole, nezadostnih pravic delničarjev ter nezadostnih sredstev za zaščito interesov družbe, njenega podjetja in kolektivnosti delničarjev, moramo ugotoviti važno dejstvo, da moderni zakoni ne izhajajo od ideje podjetja kot produkcijskega in socialnega faktorja v sklopu narodnega gospodarstva, nego da v pretežnem pogledu temelje na zasebno pravni naravi družbene pogodbe. Kolikor smo zasledili določbe v zaščito občil javnih interesov in v zaščito interesa podjetja, so to le izjeme, ki nikakor ne dokazujejo prevladovanja javnopravnega elementa nad zasebnopravnim. S tem je naznačen razvoj v smer kolektivne odgovornosti tudi v delniškem pravu, tako da postane zaščita občil javnih interesov ter interesa podjetja pravilo, katerim se morajo podrediti individualni interesi delničarjev. Ta zahteva mora dobiti svoj največji poudarek v bodočem pravičnejšem redu z načrtnostjo vsega narodnega gospodarstva v kolektivnem interesu naroda, države in družbe.

¹⁹⁰ Tudi drugi zakoni, zlasti švicarski, poljski, nemški in italijanski so dalekosežno poosttrili odgovornost v delniških družbah, sledeč v veliki meri načelu angleškega zakona „večjo svobodo v družbinem poslovanju, toda tudi večjo odgovornost“. To velja v znatni meri tudi za francoska zakona z dne 8. avgusta 1935, 31. avgusta 1937 in predvsem za zakona z dne 19. septembra in 26. novembra 1940 (prim. op. 73).

¹ Dodatna opomba: Na strani 100 l. 1941 vrsta 25 od zgoraj čitaj namesto državljski pravilno trgovinski zakonik.